

ASPECTS OF THE QUALITY OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN EARLY CHILDHOOD

Abstract: The quality of the educational environment and the care provided to children in the field of health care and education are essential for the effective development, upbringing and education of children from early childhood. The aim of the article is to present various aspects of the quality of the educational environment and care in early childhood. In this regard, the physical environment, family environment, environment in the nursery or nursery group in the kindergarten, the organizational environment of kindergartens, interaction in the social environment and the public environment in early childhood are considered.

Author information:

Irina Stoyanova

PhD

Department of

Preschool and Primary School Education

Faculty of Education

Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ i.b.stoyanova@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

early childhood, educational environment, quality, management, nursery, kindergarten

Увод: Периодът на ранното детство е важен и основополагащ за възпитанието, развитието и обучението на децата. Редица автори като Василка Манова -Томова, Ф. Даскалова, Е. Петрова и др. определят ранното детство като период, обхващащ времето от раждането на детето до три годишна възраст. Това е времето на първоначалното приспособяване на организма към средата, на първи впечатления за света, на първите преживявания, време, през което се поставят основите на формиране на личността. Други автори подразделят периода на ранното на два подпериода – *същинско ранно детство* от раждането до третата година и *предучилищна възраст* от три години до постъпването на детето в училище [6].

Съгласно Националната стратегия за детето 2019-2030 г. ранното детство като понятие представлява *периодът от раждането – до постъпването на детето в училище. Отчита се и важноста на пренаталния период за здравето и оптималното развитие на всяко дете* [13].

През ранната детска и яслена възраст изключително важно е да се работи за физическото, говорното, ръчното, изобразителното и музикалното възпитание и развитие на децата. Това е свързано с физическото развитие, развитието на говора, моториката, умения на ръцете и развитие на изобразителните възможности, музикалното развитие и възпитание.

В тази връзка според Националната стратегия за детето 2019-2030 г. ранното детско развитие е *процес на овладяване и усъвършенстване на ключови умения на човека*. В него се включва: *физическо развитие (развитието на тялото и крайниците, мускулите и сетивата); езиково развитие и общуване; интелектуално развитие (отнася се до способностите за мислене, учене, внимание и до паметта); социално и емоционално развитие (напр. способност за сътрудничество, подкрепа и грижа за другите, разбиране и регулиране на собствените емоции и поведение) и др.* Ранното образование и грижа се определя като *всяка регулирана дейност, която предоставя образование и грижа за деца от момента на тяхното раждане до*

задължителната възраст за училищно обучение, независимо от обстановката, финансирането, работното време или съдържанието на програмата, и включва институционализирана или семейно-базирана дневна грижа, частна или финансирана публично предучилищна или подготвителна подкрепа. [13]

Основавайки се на изложеното в приоритетната област Ранно детско развитие представяме различни аспекти на качеството на образователната среда в ранното детство.

Изложение: Целта на настоящата статия е да представи различни аспекти на качеството на средата за образование и грижа в ранното детство.

Задачи за осъществяване на целта:

1. Проучване на литература и нормативни документи.

2. Представяне на аспекти на качеството на образователната среда и грижа в ранното детство.

Основните области застъпени в системата на стандартите за развитие и учене в ранното детство в периода от раждането до три години са следните: здраве, физическо и двигателно развитие; социално развитие; емоционално развитие; учене, игра и активност; познавателно развитие и езиково и комуникативно развитие [10].

За ефективното развитие, възпитание и обучение на децата от ранна детска яслена възраст от съществено значение са качеството на образователната среда и грижите, които се полагат при децата в областта на здравеопазването и образованието. Съгласно рамката на ЕС за качеството на Образование и грижи в ранна детска възраст (ОГРДВ) петте измерения на качеството са: *достъп, работна сила, оценка и наблюдение, управление и финансиране и учебна програма.*

В тази връзка относно управлението на детските заведения съществена роля играе директора като орган за управление и контрол. Той трябва да умее да управлява, да планира, да контролира, да мотивира и да координира. В областта на планирането, организирането и контрола директорът на детската градина трябва да анализира резултатите от дейността на институцията и да набележи мерки за повишаване на качеството на образователната среда и ефективността в работата. В този аспект може да се каже, че *управлението, ефикасността и ефективността са в тясна системна връзка* [8]

Относно образованието и обучението до 2030 година една от приоритетните области според *Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030)* е ранното детско развитие. Усилията ще бъдат насочени най-вече към осигуряване на *единна и цялостна висококачествена система* на Образование и грижи в ранна детска възраст (ОГДВР) [12].

Като заложените цели според рамката в приоритетна област *Ранното детско развитие* са следните:

1. Разширяване на обхвата на децата от 0 до 7 години в образование и грижи в ранна детска възраст. Ефективна социализация. Като се обръща внимание на две от групите мерки/дейности:

✓ *Прилагане на ефективен модел за успешна адаптация и плавен преход на детето от семейната среда към детската градина, включително чрез инвестиции в подкрепяща, приемна, безопасна, мултикултурна, интерактивна среда съвместно със семейството, което да подкрепи детето в периода на преход;*

✓ *Регламентиране и прилагане на приобщаващи грижи и образование за децата до 3 години по модела на приобщаващото образование за децата от 3 до 7 години.*

2. Осигуряване на качествено образование и грижи за всяко дете в ранна възраст. При тази цел вниманието е съсредоточено към следните групи мерки/дейности:

✓ *Подобряване на условията за отглеждане, възпитание, обучение и социализиране на децата в яслените групи в детските градини и в самостоятелните детски ясли чрез:*

- *утвърждаване на стандарти за ранно детско развитие и създаване на условия за тяхното прилагане и в самостоятелните детски ясли и създаване на условия за тяхното прилагане;*

- *прилагане на програми за ранно учене, съобразени с възрастовите особености на децата от 0 до 3 години*

- ✓ *Изграждане на единно разбиране между заинтересованите страни за качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст*

- ✓ *Разработване и прилагане на Национална рамка за качество на образованието и грижите в ранната възраст, съдържаща показатели за осигуряване на качеството, позволяващи периодичен мониторинг и анализ;*

- ✓ *Модернизиране на материалната база, оборудването и дидактическите средства в детските градини и в детските ясли, включително. осигуряване на материали за развитие на мисленето и въображението на децата, с цел изграждане на стимулираща и подкрепяща развитието на всяко дете образователна среда [12].*

На база на горе изложеното може представим аспектите на образователната среда в ранното детство. Към тях разглеждаме и включваме: физическа среда, семейна среда, среда в детската ясла или яслена група в детската градина, организационната среда на детските заведения, взаимодействие в социалната среда и обществената среда.

Физическата среда свързваме с предметната среда. Тя може да се определи като съвкупността от подходящо обзаведени помещения и двор, т.е. външното и вътрешното пространство в детското заведение, състоянието на играчките и дидактическите пособия, съобразени задължително с възрастовите особености на децата във всяка група, подредбата на мебелите, съоразенията. Материално - техническата база на детското заведение трябва да бъде така аранжирана, че да имитира условия близки до домашните. Това обстоятелство има съществено значение, тъй като средата оказва влияние и върху психическото и върху физическото развитие на децата.

Семейна среда – тя е свързана със средата, в която детето се развива, възпитава и обучава у дома от грижещите се за него хора (родители, братя, сестри, баби, дядовци и др.) *именно в семейството детето получава своите първи възпитателни въздействия, чрез примера на средата, в която расте и се формира като индивид и личност. Емоционалните и когнитивните потребности, развитието на самосъзнанието и личността изискват ефективно и адекватно присъствие на родителя в света на детето от предучилищна възраст [9].*

Работата с родителите трябва да започне още с постъпването на детето в яслата. Това ще доведе до по-бързо адаптиране на детето към условията в детското заведение, ще допринесе за развитието, обучението и социализирането на децата от ранна възраст .

В редица европейски страни като Германия, Франция, Испания, Австрия и др., от значение за устойчивото развитие е образованието в периода на ранното детство. В педагогическата литература съществува единомислие по отношение на определянето на факторите, които оказват най-силно влияние върху развитието на детето, а именно: *наследственост, възпитание и среда.* Влияние оказват и семейството и ценностите.

Като детското развитие се осъществява в междуличностна среда. Семейството осигурява културата, която от своя страна осигурява диференциран достъп до познанието и умствените структури. [3].

Среда в детската ясла или яслена група в детската градина – средата, в която децата от ранна детска яслена възраст се възпитават, обучават и развиват е свързана със специалистите работещи в детското заведение: педагог, медицински сестри или акушерки и детегледачки. Създаването на положителни емоции у децата в групата е задължително за постигане на ефективно качество на средата. От значение за образователната среда е и по какъв начин се

осъществява организацията на възпитателно-образователния процес, както и какви умения трябва да имат специалистите, за да осъществяват различните дейности заложи в програмата и стандартите за ранно детско развитие.

Необходимо условие за успешна адаптация е съгласуването на действията на родители и специалисти, доближаване на подходите към индивидуалните особености на децата в семейството и в детската ясла. Задача на специалистите, работещи в детската ясла е да успокоят преди всичко родителите по отношение безопасността на тяхното дете, като може да ги поканят да посетят яслата, да разгледат помещенията, шкафчетата, леглата, играчките, да им покажат с какво ще се занимават децата в яслата, да ги запознаят с дневния режим, заедно да обсъдят как да облекчат процеса на адаптация на детето. На свой ред, родителите са длъжни да се вслушват в съветите на специалистите и да се опитат да разберат съветите, които им се дават. Ако детето наблюдава доброжелателно отношение от страна на своите родители към детската ясла и към хората, които работат в нея, то много по-бързо ще се адаптира към новата обстановка.

Средата в детската ясла или в детската градина можем да свържем с физическата среда и със средата, която осигуряват на децата специалистите работещи в детското заведение, в това число и организационната среда. Физическата среда съгласно Наредба №26 (от 20 Октомври 2020г.) в детските ясли е със следните помещения: *стая за игри; спалня; кът за хранене; кухненски бокс; гардероб; санитарен възел с преддверие; изолационно помещение със санитарен възел;. перални помещения с отделен вход, които отговарят на изискванията на Наредба № 12 от 2018 г. за здравните изисквания към обществените перални (ДВ, бр. 98 от 2018 г.); кухненски блок [11].*

Представената среда в детското заведение допринася не само за осигуряване на благоприятни условия за отглеждането и възпитанието на децата, но и за тяхното обучение. За подобряване на условията относно образованието на децата е необходимо да се прилат и програми за ранно учене, които да са съобразени с възрастовите особености на децата. Те са много важен инструмент за ранна намеса в живота и развитието на децата. Съобразявайки се и с индивидуалните различия на децата педагозите трябва да познават и прилагат различни методи, похвати и средства на обучение, да подкрепят децата, включително и тези, които се затрудняват. В тази връзка се очаква детските заведения и училищата да предоставят необходимата за децата качествена образователна среда, която да съчетава образователните традиции и иновативни педагогически решения. Институциите от системата на предучилищното и училищното образование „непрекъснато се развиват като пространства за учене и развиване на интересите, за отбих и взаимодействие между деца, ученици, родители и местна общност, обединени от споделени ценности за постигане на общозначима цел – формиране на знаещи и можещи личности, способни да правят отговорни избори и да реализират целите си в динамична и конкурентна социална среда“ [12].

За социализирането на детето от значение е и постъпването на детето в детското заведение. В тази връзка ще отбележим, че *Социалната среда в детската градина се различава от семейната, към която детето е привързано преди постъпването си в детското заведение [4].*

Взаимодействието в социалната среда се свързва със средата извън семейството, общуването с други деца и развиване на отношения с тях. Това е в основата на социалното развитие на децата от ранна възраст. *Способността за формиране и поддържане на социални взаимоотношения с възрастни и връстници е в основата на социалното развитие в най-ранна възраст [10].*

Взаимодействието в обществената среда играе важна роля за възпитанието и развитието на детето. То оказва влияние и върху образователната среда, тъй като *Образователната среда и обучението отразяват процесите, протичащи и случващи се в обществото [1]*

В педагогиката на ранното детство възпитанието следва да се разбира като твърде широко понятие, което включва всички целенасочени и планомерни въздействия на средата под ръководството на възрастния, които целят постигането на определени задачи в развитието. Възпитанието обхваща всички грижи по отглеждането на детето. От значение е и как ще се организира обстановката, храненето, обличането, разходката, как ще се поднесе храната, какви ще бъдат приборите т.н. Игрите са от съществено значение за обучението и възпитанието на децата, за създаване на подходяща емоционална и ефективна образователна среда, те допринасят и за по-леката адаптация на децата, приобщават ги към околната и обществена среда.

Игрите свързват в единство физическото и умственото развитие на детето, те са механизъм за адаптация, приобщаване на детето към околната среда и реалния живот и са средство без алтернатива [5]

Заклучение: Представените аспекти на качеството на образователната среда и грижа в ранното детство показват значението им за развитието, възпитанието, социализирането и отглеждането на децата от ранна възраст. За формирането на знаещи и можещи личности е необходимо да се осигури подходяща среда здравословна, екологична, сигурна, подкрепяща, социална, емоционална и образователна. Всичко това може да бъде осъществено чрез доброто ръководство на директора на детското заведение и ефективната работа на персонала. Директорът трябва да осигури качествен възпитателно-образователен процес, да развие предметно-пространствена среда, всяко дете да има пълноценно детство в детското заведение. Той осигурява опазването и укрепването здравето на деца, от значение е и физическата среда на институцията. Ефективното и качествено управление на директора (мениджър) на детската градина е свързано и с развитието на неговите професионални компетентности и личностни и професионални качества.

References:

1. Alinder-Ismailova, E. Specifics of intercultural interaction in pedagogical activities. SocioBrains. www.sociobrain. Issue 67, MARCH 2020, ISSN 2367-5721 (online), pp. 24-34
2. Daskalova, F. Pedagogika na rannoto detstvo. Blagoevgrad. 1991
3. Dimitrov, D. i dr. Az sam v detskata yasla. Prakticheskoto rakovodstvo na pedagoga v detskata yasla. Izdatelstvo "Izkustva". Sofia. 2018.
4. Kovchazova, V. Znachenie na detskata gradina za sotsializatsiyata na detsa ot preduchilishtna vazrast. Sbornik „Obrazovatelni tehnologii“, UI „Episkop Konstantin Preslavski“, 2017
5. Kyurkchiyska, V. Inclusive game features. SocioBrains. www.sociobrain. Issue 89, JANUARY 2022, ISSN 2367-5721 (online), pp. 161-166
6. Markova, G., G. Petrova. Detskite yasli – podkrepyashta sreda za ranno detsko razvitie. sp. Pedagogika. kn. 4. Sofia. 2021
7. Petrova, E. i dr. Preduchilishtna pedagogika. Veliko Tarnovo. 2001
8. Stoyanov, Sv. Management – efficiency and effectiveness. Jurnal homepage: www.sociobrain.com, International scientific refereed online journal with impact factor, ISSUE 1, JANUARY, 2018, pp. 379-381
9. Todorova, S. Savremen aspekt za opoznavane na Vselenata ot malkite detsa i tehните roditeli. – V: Godishnik na Shumenskiya universitet, Pedagogicheski fakultet, t. XXIII D, Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski“, Shumen, 2019, ISSN 1314-6769, s. 971–977
10. Standarti za razvitie i uchene v rannoto detstvo: ot razhdaneto do 3 godini, Sofia, 2015
11. Naredba №26 ot 18 noemvri 2008 g. za ustroystvoto i deynostta na detskite yasli i detskite kuhni i zdravnite iziskvania kam tyah, izdadena ot ministara na zdraveopazvaneto, obn. DV. br.103 ot 2 Dekemvri 2008g., izm. DV. br.24 ot 31 mart 2009g., izm. DV. br.36 ot 10 May

- 2011g., izm. i dop. DV. br.90 ot 20 Oktomvri 2020g.,
<https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135608240>
12. Strategicheska ramka za razvitie na obrazovaniето, obuchenieto i ucheneto v Republika Bulgaria (2021-2030) (<https://www.mon.bg/bg/143>)
  13. Natsionalnata strategia za deteto 2019-2030 g. (Proekt, 26. Dekemvri, 2018);
<https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?Id=4012>